

श्रेष्ठतेच्या साफल्याकडे वाटचाल

पुणे विद्यापीठाच्या कुलगुरुपदाचा स्वीकार करून आता जवळजवळ दोन वर्षे पूर्ण होत आहेत. उच्च शिक्षणाच्या परिसरात मोठ्या महत्त्वाकांक्षेने, आशेने मी पदार्पण केले आहे.

मागे वक्तून पाहता, गेल्या दोन वर्षांमध्ये मी केलेल्या कार्याचे मला आत्यंतिक समाधान आहे. या वाटचालीत अनेकांनी केलेल्या सहकार्याबदल मी कृतज्ञ आहे. विशेषत:, मा. कुलपती श्री. एस. सी. जमीर तसेच त्यांच्या आधीचे कुलपती मा. श्री. एस. एम. कृष्णा यांनी केलेल्या मार्गदर्शनाबदल मी त्यांचे आभार मानतो. त्याचप्रमाणे डॉ. पंडित विद्यासागर, संचालक, महाविद्यालय व विद्यापीठ विकास मंडळ, कुलसचिव डॉ. एम. एल. जाधव व त्यापूर्वीचे कुलसचिव डॉ. डी. डी. देशमुख, परीक्षा विभागाचे नियंत्रक श्री. एम. एस. फिरंगे, सध्याचे वित्त व लेखा विभागाचे अधिकारी श्री. संजय गवई व त्यापूर्वीचे वित्त व लेखा अधिकारी श्री. ए. जी. जोशी तसेच व्यवस्थापन परिषदेचे सर्व सदस्य, विद्यापरिषद सदस्य, अधिसभा सदस्य, विद्यापीठाची विविध अधिकार मंडळे यांनी दिलेल्या मनःपूर्वक सहकार्यामुळे हे सर्व घडू शकले. पुणे विद्यापीठातील सर्व विद्यार्थी, शिक्षक, शिक्षकेतर सेवक, महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त संस्थांची व्यवस्थापन मंडळे, इतर विद्यापीठांचे कुलगुरु, सामाजिक संस्था आणि प्रसिद्धीमाध्यमे यांच्या सहकार्याबदल मी कृतज्ञ आहे. मी विशेष कृतज्ञ आहे डॉ. वसुधा गर्टे, संचालक, आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थी केंद्र आणि श्री. विकास पाटील, माझे कार्यकारी सहायक व त्याआधीचे श्री. बाळासाहेब नाईक आणि कुलगुरु कार्यालयातील सर्व सेवकवर्ग.

विद्यापीठाशी संबंधित असलेल्या प्रत्येकाला आणखी एका यशस्वी वर्षाची पूर्तता झाल्याचे समाधान असेल. शिक्षणाची गुणवत्ता वाढविण्यासाठी आणि जागतिक स्पर्शमध्ये टिकण्याच्या दृष्टीने सर्वांनी अधिक जोमाने काम करणे आवश्यक आहे असे मला वाटते. मला असा विश्वास आहे की, सामूहिक प्रयत्नांनी आपण अध्ययन, अध्यापन, संशोधन आणि इतर उपक्रमांमध्ये अधिक गुणवत्ता प्राप्त करू शकू. त्यायोगे शैक्षणिक आर्थिक, तांत्रिक व सामाजिकदृष्ट्या अधिक सबलीकरण होऊन भारत हा देश जागतिक महासत्ता होण्यासाठी त्याची मदत होईल.

गेल्या दोन वर्षांमध्ये कुलगुरु या नात्याने घेतलेले सर्व निर्णय, सुरू केलेले विविध उपक्रम आणि कार्यसिद्धी यांचा आढावा घेणारा हा अहवाल सादर करताना मला विशेष आनंद होत आहे. एक गोष्ट निश्चित की, मनात असलेल्या बन्याचशा गोष्टी या दोन वर्षात साध्य झाल्या आहेत. पण तरीही अजून बरेच काही करण्याचे शिल्लक आहे. माझी अशी खात्री आहे की, आपणां सर्वांच्या मदतीने विद्यापीठाची श्रेष्ठतेच्या साफल्याकडे चाललेली ही वाटचाल निश्चितपणे यशस्वी होईल आणि आगामी काळात विद्यापीठाचा विकास व प्रगती याला अधिक वेग येईल.

Dr. N. Jadhav
कुलगुरु

अनुक्रमणिका

प्रस्तावना	२३
१. धोरणात्मक संकल्प	२४
२. जागतिक स्तरावर पुणे विद्यापीठ	२४
३. शैक्षणिक विकासात्मक बदल	२६
४. विद्यार्थी कल्याण	२८
५. सामाजिक उपक्रम	३०
६. नियंत्रणयंत्रणा	३१
७. पायाभूत सुविधा	३४
८. पायाभूत सुविधा (माहिती—तंत्रज्ञान)	३४
९. वित्त व्यवस्थापन	३५
१०. सामाजिक सहभाग	३७

प्रतावना:

पुणे हे शिक्षणाचे पारंपरिक माहेघर आहे. खरेतर, मुंबई, कोलकाता आणि चेन्नई येथील विद्यापीठांची १८५७ पूर्वी स्थापना होण्याअगोदर १८२४ मध्ये पुण्यामध्ये आधुनिक शिक्षण देणाऱ्या संस्थांची स्थापना झाली होती. आज या शैक्षणिक संकुलात १९४८ साली स्थापन झालेल्या पुणे विद्यापीठाचे मध्यवर्ती स्थान आहे.

सुरुवातीच्या काळात पुणे विद्यापीठाला सुदैवाने असामान्य व्यक्तिमत्त्व असलेल्या व्यक्ती कुलगुरु म्हणून लाभल्या. या असामान्य व्यक्तिमत्त्वांमध्ये बॅ. डॉ. एम. आर. जयकर, रँगलर आर. पी. परांजपे, प्रिन्सिपॉल कर्वे, डॉ. महामहोपाध्याय दत्तो वामन पोतदार, डॉ. एन. व्ही. ऊर्फ काकासाहेब गाडगीळ आणि डॉ. धनंजयराव गाडगीळ यांचा समावेश होता. यांच्या मार्गदर्शनाखाली पुणे विद्यापीठाची देशातील अतिमहत्त्वाच्या शैक्षणिक संस्थांमध्ये गणना होऊ लागली आणि पुणे विद्यापीठाचा ऑक्सफर्ड आँफ दि ईस्ट असा उल्लेख होऊ लागला.

जवळपास २० वर्षांच्या सुरुवातीच्या या कालखंडानंतर विस्तार आणि विकास सुरु झाला. कुलगुरु म्हणून लाभलेल्या १० गणमान्य व्यक्तींच्या प्रयत्नांमुळे पुणे विद्यापीठाची वाढ आणि विस्तार दमदारपद्धतीने झाला. उदा., १९८२ ते २००६ या कालावधीत विद्यार्थी—संख्या ५९,००० वरून ४,९७,००० इतकी झाली (७४२ टक्के वाढ). संलग्न महाविद्यालयांची संख्या ११५ वरून ४३३ इतकी झाली (२७६ टक्के वाढ). तर मान्यताप्राप्त संस्थांची संख्या ६२ वरून २३२ झाली (२७४ टक्के वाढ). विशेष म्हणजे परदेशी विद्यार्थ्यांची संख्या ही १०,००० इतकी झाली.

ही अतिवेगाने झालेली वाढ आणि विस्तार यांमुळे पायाभूत सुविधांवर प्रचंड ताण आला. विद्यापीठाच्या उपलब्ध पायाभूत सुविधा ज्यांमध्ये विद्यापीठाची मुख्य इमारत (ब्रिटिश काळामध्ये मुंबईच्या राज्यपालांच्या निवासासाठी सन १८६४ मध्ये बांधलेली इमारत) आणि इतर पायाभूत सुविधा यांची स्थिती चिंतनीय आहे. अपुरी जागा आणि तुटपुंज्या सुविधा यांमुळे विद्यार्थी, शिक्षक व शिक्षकेतर सेवक या सर्वांची मोठी गैरसोय होते. त्यातच शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची अत्यंत अपुरी संख्या यामुळे त्यात आणखीनच भर पडली. उदा., शासनाने मान्य केलेल्या शिक्षकपदांच्या संख्येतील १ / ३ पदे रिक्त राहिली. तर शिक्षकेतर पदांच्या संख्येत गेल्या २५ वर्षात एक टक्क्याहून कमी वाढ झाली. परिणामस्वरूप, विद्यापीठ करीत असलेल्या सुविधांचा गुणवत्तेवर प्रचंड परिणाम झाला. यामुळे विद्यापीठाच्या प्रतिष्ठेची झालाळी काही प्रमाणात कमी झाली. ऑक्सफर्ड आँफ दि ईस्ट या बिस्तावलीच्या सत्यतेबाबत होणाऱ्या चर्चेत अधिकच वाढ झाली. त्यातच विद्यापीठ हे अनेक वादांच्या भोवच्यात सापडले. या पाश्वभूमीवर डॉ. नरेंद्र जाधव यांची पुणे विद्यापीठाचे १७वे कुलगुरु म्हणून नियुक्ती झाली.

विद्यापीठाच्या प्रतिष्ठेची पुनर्स्थापना करण्याची आणि या विद्यापीठाची प्रतिमा वाढविण्याची गरज असणाऱ्या काळात कुलगुरु डॉ. नरेंद्र जाधव यांनी अवघड कामगिरीचे आव्हान स्वीकारले. त्यानुसार पहिल्या दोन वर्षांमध्ये त्यांनी एकत्रीकरण, विस्तार आणि वैविध्य या त्रिसूत्रीवर पुढे दिलेल्या मुख्य मुद्द्यांच्या आधारे लक्ष केंद्रित केले :

१. विद्यापीठाचा 'व्यूहात्मक दृष्टिकोन' तयार करणे.
२. विद्यापीठाची जागतिक स्तरावर पुनर्स्थापना करणे.
३. विद्यापीठातील प्रशासनात सुधारणा करून विद्यापीठाला शिक्षणाचे अत्युत्कृष्ट केंद्र बनविणे.
४. स्थायी आणि माहिती—तंत्रज्ञानाच्या पायाभूत सुविधांची पुनर्बांधणी आणि सुधारणा करणे.
५. समाज आणि विद्यापीठ यांमधील मोठ्या प्रमाणात असणारी दरी कमी करणे — बदलणाऱ्या सामाजिक गरजांना प्रतिसाद, विशेषत: समाजातील दुर्लक्षित घटकांच्या गरजांकडे अधिक लक्ष देणे.

या उद्दिष्टांशी सुसंगत असे दूरगामी परिणाम करणारे निर्णय या वर्षात घेण्यात आले आणि उच्च शिक्षणात संधी, समानता आणि गुणवत्ता यांच्याशी सुसंगत लक्षणीय सुधारणा घडवून आणण्यासाठी पाया खाली. गेल्या दोन वर्षात साध्य झालेल्या उद्दिष्टांची प्रमुख वैशिष्ट्ये खालीलप्रमाणे आहेत :

- अभ्यासक्रमांची पुनर्रचना आणि संशोधनकार्याला चालना देणारे लक्षणीय शैक्षणिक बदल भवकम पायावर प्रस्थापित केले.
- शिक्षक आणि शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांच्या संख्येतील अनुशेष लक्षणीयरीत्या कमी केला.
- पायाभूत सुविधांबाबत असणारा अनुशेष कमी करण्याची प्रक्रिया सुरु केली.

- नावीन्यपूर्ण प्रकल्पांद्वारे समाजाशी असणारे नाते पुनर्स्थापित करण्यात आले.
- जागतिक संबंध बळकट आणि वैविध्यपूर्ण केले.

या पाश्वर्भूमीवर विद्यार्थी—संख्येमध्ये झालेली ३० टक्के वाढ मुळीच आश्चर्यकारक नाही. विद्यार्थ्यांच्या ६.५ लाख संख्येमुळे पुणे विद्यापीठ हे जगातील सर्वांत मोठे विद्यापीठ बनले आहे. विशेष म्हणजे, परदेशी विद्यार्थ्यांमध्ये ४० टक्क्यांपेक्षा अधिक अशी भरीव वाढ झालेली आहे. एकूण विविध ८९ देशांमधील १४,००० परदेशी विद्यार्थ्यांसाठी सर्वांगीक पसंतीचे विद्यापीठ हे स्थान पुणे विद्यापीठाने निर्विवादपणे प्रस्थापित केले आहे. भारतामध्ये येणाऱ्या एकूण परदेशी विद्यार्थ्यांपैकी ४५ टक्के विद्यार्थी एकठ्या पुणे विद्यापीठात प्रवेश घेतात. यावरून साहजिकच असा निष्कर्ष निघोते की, पुणे विद्यापीठाचा भारतातील सर्वांगीक विद्यार्थी—संख्या असणाऱ्या (आणि जगातील सर्वांत मोठ्या विद्यापीठांपैकी एक) विद्यापीठाच्या रूपात उदय झाला आहे. राष्ट्रीय मूल्यमापन आणि मूल्यांकन परिषदेने (नॅक) दिलेला पंचतारांकित दर्जा आणि विद्यापीठ अनुदान आयोगाने (यूजीसी) बहाल केलेले उत्कृष्टतेची क्षमता असणारे विद्यापीठ या मान्यतांमुळे पुणे विद्यापीठ भारतातील सर्वांत अधिक श्रेणी असणारे गर्ज्य विद्यापीठ ठरले आहे. भारतातील विद्यापीठांमधून जर एखाद्या विद्यापीठाची आंतरराष्ट्रीय संबंध आणि जागतिक सहकार्य या आधारावर वैश्विक विद्यापीठ म्हणून निवड करावयाची असेल तर ही एकमेव बिरुदावली दुसऱ्या कोणत्याही विद्यापीठाच्या तुलनेत निश्चितपणे पुणे विद्यापीठालाच बहाल करावी लागेल.

यज्ञ पाश्वर्भूमीवर गेल्या दोन वर्षांमध्ये पुणे विद्यापीठामध्ये झालेल्या प्रमुख विकासकार्याच्या घटनांचा गोषवारा पुढीलप्रमाणे थोडक्यात मांडला आहे :

१. धोरणात्मक संकल्प:

पुणे विद्यापीठाचे धोरणात्मक संकल्प आणि कृती कार्यक्रम विद्यापीठाशी संलग्नित सर्व लाभार्थ्यांच्या सहभागाने तयार करण्याचा निर्णय सर्वप्रथम घेतला गेला. त्यापूर्वी एप्रिल २००६ मध्ये पुणे विद्यापीठाचा मास्टर प्लॅन – २०२० हा तयार करून विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर तो उपलब्ध केला गेला. परंतु त्यात असणारी विसंगती, शक्यता तसेच व्यवस्थापन परिषद, विद्वत परिषद, अधिसभा यांसारख्या विद्यापीठ अधिकार मंडळांच्या संमतीबाबत अनेक प्रश्न उपस्थित झाले होते.

या पाश्वर्भूमीवर हा दस्तऐवज अधिक सुसंबद्ध आणि समतोल होण्यासाठी त्या त्या क्षेत्रातील तज्ज्ञांचा सहभाग त्यात असणे आवश्यक आहे अशी धारणा निर्माण झाली. त्यानुसार निरनिराळ्या क्षेत्रातील तज्ज्ञांची पुढीलप्रमाणे एक समिती तयार करण्यात आली. त्यात श्रीमती अनु आगा, डॉ. विजय भटकर, डॉ. सुमा चिटणीस, डॉ. विजय केळकर, श्री. अतुल किर्लेस्कर, श्री. पी. बी. कुलकर्णी, डॉ. रघुनाथ माशेलकर, श्री. रवी पंडित, श्री. राम प्रधान आणि डॉ. राम ताकवले यांचा समावेश होता. कुलगुरु डॉ. नरेंद्र जाधव हे त्या समितीच्या अध्यक्षस्थानी होते. अनेक चर्चामधून समितीने पुणे विद्यापीठ : धोरणात्मक संकल्प आणि कृती कार्यक्रमाचा मसुदा तयार केला. या मसुद्यावर विभागप्रमुखांच्या सभेत चर्चा करण्यात आली. यातून मिळालेल्या सूचनांचा अंतर्भवीकरून अंतिम मसुदा तयार करण्यात आला आणि तो विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर ठेवण्यात आला. हा कृती कार्यक्रम टप्प्याटप्प्याने राबविण्यात येत आहे. त्यानुसार पुणे विद्यापीठाचे ध्येयवाक्य हे पुढीलप्रमाणे निश्चित करण्यात आले आहे :

बौद्धिक संपदेची निर्मिती, प्रगती आणि ज्ञानाचा प्रसार या आव्हानांना सामोरे जाण्यासाठी सक्षम असे जागतिक, बदलत्या काळाशी सुसंगत आणि समाजाभिमुख वृत्तीचे उच्च शिक्षणाचे केंद्र निर्माण करून आर्थिक, तंत्रशास्त्रीय, सामाजिक विकास आणि प्रगती यांना सुयोग्य योगदान करण्यासाठी कटिबद्ध राहणे.

२. जागतिक स्तरावर पुणे विद्यापीठ :

पुणे विद्यापीठाचे परदेशांतील प्रगत शैक्षणिक संस्थांशी असणारे संबंध नेहमीच बळकट राहिलेले आहेत. नवीन अभ्यासक्रम आणि कार्यक्रम निर्माण करून, विद्यार्थ्यांबरोबर शिक्षकांची अनेक क्षेत्रांमध्ये देवाण—घेवाण करण्यास चालना देणे, एकत्रित संशोधन आणि परदेशांत अभ्यासक्रम चालविणे, यांच्या साह्याने विद्यार्थ्यांना आकर्षित करण्यासाठी या संबंधांना अधिक बळकटी देणे आवश्यक होते. यासाठी कुलगुरु डॉ. नरेंद्र जाधव यांनी पुणे विद्यापीठाला वैश्विक स्तरावर नेण्यासाठी गरजेनुसार बदलणाऱ्या व्यापारी व्यूहरचनेचा अवलंब केला.

- पुणे विद्यापीठाचे 'पुणे विद्यापीठ : एक दृष्टिक्षेप' ही अतिशय देखणी पुस्तिका प्रसिद्ध करून प्रथमच तिचे वितरण केले गेले. या पुस्तिकेमध्ये प्रशासन आणि व्यवस्थापन, विद्यापीठ परिसरातील शैक्षणिक कार्यक्रम, विभाग, प्रणाली आणि केंद्र, प्रवेशपद्धती, विद्यार्थी कल्याण, सामाजिक सेवा कार्यक्रम आणि विद्यापीठातील आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थी केंद्र यासंबंधी माहिती दिली आहे.
- दुबईमध्ये पुणे विद्यापीठाची शाखा काढण्याच्या योजनेला गती आली असून महाराष्ट्र शासनाने यासाठी यापूर्वीच मान्यता दिलेली आहे. त्याचप्रमाणे केंद्र शासनाच्या मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाकडे अर्ज केला असून त्यासंबंधीची आवश्यक पूर्तता झालेली आहे. दुबईच्या अँकडेमिक सिटी परिसरामध्ये पुणे विद्यापीठाची ही नवीन शाखा आगामी वर्षात सुरु होईल अशी अपेक्षा आहे आणि त्याद्वारे परदेशामध्ये आपली शाखा सुरु करण्याचा पहिला मान पुणे विद्यापीठाला मिळणार आहे.
- अफगाणिस्तान, ऑस्ट्रेलिया, बहारीन, कॅनडा, फ्रान्स, कोरिया, जपान, पाकिस्तान, थायलंड, व्हिएतनाम आणि यू.एस.ए. या देशांमधील शिष्टमंडळे आणि सन्माननीय प्रतिनिधींनी विद्यापीठाला भेट देऊन अनेक क्षेत्रांमध्ये परस्पर सहकार्याबद्दल चर्चा केली. विशेष म्हणजे, फ्रान्स या देशाने पुणे विद्यापीठात शैक्षणिक मेळावा आयोजित केला. यामध्ये ११० फ्रेंच विद्यापीठांनी भाग घेतला. ब्रिटिश कौन्सिलतर्फे दिल्ली येथे ४० ब्रिटिश विद्यार्थ्यांसाठी ब्रिटिश पंतप्रधानांनी पुरस्कृत केलेल्या आणि ४० विद्यार्थ्यांचा सहभाग असलेला 'अन्लॉकिंग द टॅलेंट' ह्या कार्यक्रमात 'भारताची ओळख' हा अभ्यासक्रम राबविण्याचा बहुमान पुणे विद्यापीठाला मिळाला.
- कुलगुरु डॉ. जाधव यांनी ऑस्ट्रिया, चीन, जर्मनी, जपान, साऊथ कोरिया, साऊथ आफ्रिका आणि स्वीडन या देशांना गेल्या दोन वर्षात भेटी दिल्या. जागतिक मान्यता असलेल्या अनेक शैक्षणिक संस्थांबरोबर विविध सहकार्याचे प्रकल्प प्रस्थापित करण्याची प्रक्रिया सुरु आहे आणि या प्रकल्पांची भौगोलिक आणि कार्यविषयक कक्षा वाढविण्याचे प्रयत्न सुरु आहेत. डॉ. जाधव यांनी ऑगस्ट २००६ मध्ये पदभार सांभाळला त्या वेळी परदेशी शैक्षणिक संस्थांबरोबर ४७ सहकार्य करार अस्तित्वात होते. परंतु, त्यांतील जवळजवळ ३० करार हे कृतिशील अवस्थेत नव्हते. मृतप्राय झालेल्या या सहकार्य करारांना चालना देण्याबरोबरच गेल्या दोन वर्षात २१ नवीन सहकार्य करार नव्याने केले गेले. ऑस्ट्रिया (१), कॅनडा (१७) विद्यापीठांचा सहभाग असलेल्या समूहाबरोबर (१), चीन (२), फिनलंड (१), फ्रान्स (७५ संस्थांचे जाळे असलेल्या समूहाबरोबर एकूण ७), जर्मनी (२), आयर्लंड (१), कोरिया (२), स्वीडन (१), तैवान (१) आणि यू.एस.ए. (२). याशिवाय इतर अनेक सहकार्य करार पूर्ण होण्याच्या प्रक्रियेत आहेत. विशेष म्हणजे, पुणे विद्यापीठाने युरोपीय शैक्षणिक कार्यक्रम इर्रेसमस मुड्स आणि सॅसनेट याबरोबरच्या करारांवर स्वाक्षरी केली आहे.
- शैक्षणिक पात्रता पूर्ण करणाऱ्या परदेशी विद्यार्थ्यांना पुणे विद्यापीठाचे सर्व शैक्षणिक कार्यक्रम खुले आहेत. याशिवाय आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थी केंद्रात इंग्रजी न बोलणाऱ्या देशांमधून येणाऱ्या आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांचा सहभाग सुलभ होण्यासाठी काही खास कार्यक्रम राबविले जातात. आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थी केंद्रातर्फे वर्षातून तीन वेळा पाच स्तरांवर इंग्लिश लँग्वेज इंटेसिव्ह कोर्स फॉर इंटरनॅशनल स्टुडंट्स (एलिसिस) हा अभ्यासक्रम राबविण्यात येतो. याबरोबर आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांना त्यांच्या विद्यापीठामध्ये श्रेयांकन मिळविण्यासाठी आवश्यक असणारे आणि खास तयार केलेले संस्कृत, पाली, हिंदी, पर्यावरणशास्त्र, अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, भारतीय कला आणि संस्कृती आणि चलतचित्र अभ्यास या विषयांतर्गत विद्यार्थी देवाण—घेवाण कार्यक्रम या योजनेखाली चालविले जातात. याबरोबर काही परदेशी विद्यार्थी 'परस्पर अदलाबदल' या योजनेखाली झालेल्या सहकार्य करारांतर्गत अर्थशास्त्र, राज्यशास्त्र, भौतिकशास्त्र, रसायनशास्त्र इ. विषयांत एक संपूर्ण सत्रभर अभ्यास करतात.
- गेल्या दोन वर्षांमध्ये आंतरराष्ट्रीय विद्यार्थ्यांच्या संबंधात असणाऱ्या प्रक्रियेमध्ये सुसूत्रीकरण आणण्यासाठी खास प्रयत्न केले गेले. फॉरेन रजिस्ट्रेशन ऑफिस (एफआरओ) यांच्या सहकायाने पुणे विद्यापीठातर्फे परदेशी विद्यार्थ्यांच्या प्रवेशासाठी सिंगल विंडो सिस्टिम ही प्रक्रिया राबविण्यात येत आहे आणि ती सुरक्षीतपणे चालू आहे. नुकतेच भारताचे पंतप्रधान आदरणीय डॉ. मनमोहनसिंग यांनी परदेशी विद्यार्थ्यांना सामोरे जाव्या लागणाऱ्या अडचणींचा अभ्यास करण्यासाठी आंतरमंत्रालय समिती गठित केली. भारतीय सांस्कृतिक संबंध परिषद यांच्यावर या आंतरमंत्रालय समितीच्या सभा आयोजित करण्याची आणि त्यांचा अहवाल आदरणीय पंतप्रधानांना सादर करण्याची जबाबदारी सोपविण्यात आली आहे. भारतात येणाऱ्या परदेशी विद्यार्थ्यांपैकी ४५ टक्के विद्यार्थी पुणे विद्यापीठामध्ये शिक्षण घेत असल्यामुळे पुणे विद्यापीठ, भारतीय विद्यापीठांमध्ये शिक्षणासाठी येणाऱ्या परदेशी विद्यार्थ्यांना सामोरे जावे लागणाऱ्या प्रश्नांची निश्चिती करून त्यावर उपाय शोधण्यासाठी आय.सी.सी.आर.ला संपूर्णपणे सहकार्य करीत आहे.

- उच्च शिक्षणाचा दर्जा वाढविण्यासाठी भारत सरकारने १४ जागतिक दर्जाची विद्यापीठे प्रस्थापित करण्याचा प्रस्ताव मान्य केला आहे. त्यांतील एक विद्यापीठ पुणे येथे प्रस्थापित केले जाणार आहे. राज्य शासनाच्या माध्यमातून पुणे विद्यापीठाला जागतिक श्रेणी असलेल्या विद्यापीठाचा दर्जा द्यावा असा प्रस्ताव पुणे विद्यापीठ तयार करीत आहे.

३. शैक्षणिक विकासात्मक बदल:

१) अभ्यासक्रमांची पुनर्रचना

पुणे विद्यापीठ आणि त्याच्याशी संलग्न महाविद्यालये, पदवीपूर्व आणि पदव्युत्तर स्तरांवर ४००पेक्षा अधिक अभ्यासक्रम (२५००पेक्षा अधिक पेपर्स) उपलब्ध आहेत. यापैकी बहुतांश अभ्यासक्रमांची पुनर्रचना गेल्या कित्येक वर्षांमध्ये आणि काहीच्या बाबतीत १० ते १५ वर्षे करण्यात आली नव्हती. त्यामुळे त्यांच्या उपयुक्ततेबद्दल प्रश्नचिन्ह निर्माण झाले होते. या अत्यंत महत्त्वाच्या प्रश्नाची सोडवणूक करण्यासाठी कुलगुरुंनी या सर्व अभ्यासक्रमांची कालबद्ध पद्धतीने पुनर्रचना करण्याचा महत्त्वाकांक्षी प्रकल्प हाती घेतला. यासाठी महाविद्यालय व विद्यापीठ विकास मंडळाच्या माध्यमातून अभ्यासमंडळे, विद्याशाखांचे अधिष्ठाता, विभागप्रमुख, ज्येष्ठ प्राध्यापक आणि अग्रगण्य औद्योगिक तज्ज्ञ यांचा सहभाग असणारी एक प्रक्रिया निर्माण करण्यात आली. (जिथे आवश्यक तिथे तज्ज्ञांकडून मूल्यमापन करण्याची सोय करण्यात आली).

जून २००८ अखेर पदव्युत्तरचे पहिले वर्ष आणि पदवीपूर्वचे पहिले वर्ष यांच्याशी संबंधित २२२ अभ्यासक्रमांची मुळातून पुनर्रचना करण्यात आली असून त्यासाठी संबंधित औद्योगिक तज्ज्ञांना सहभागी करून घेण्यात आले. हे सर्व पुनर्रचित अभ्यासक्रम विद्यापीठाच्या संकेतस्थळावर ठेवण्यात आले आहेत. उर्वरित अभ्यासक्रमांची पुनर्रचना करण्याचे कार्य सध्या जोमाने सुरु आहे. याशिवाय विविध अभ्यासक्रमांसाठी लागणारी कार्यपुस्तके तयार करण्यात येत असून ती विद्यापीठातर्फे प्रकाशित करण्यात येणार आहेत. जून २०१० मध्ये हा महत्त्वाकांक्षी प्रकल्प यशस्वीरीत्या पूर्ण होण्यापूर्वी दर तीन वर्षांनंतर अभ्यासक्रमांची पुनर्रचना होण्यासाठीची प्रक्रिया भविष्यकाळात विकसित करण्यात येईल.

२) शिक्षकांचे प्रशिक्षण

आपल्या विषयांचे अद्यावत ज्ञान नसणाऱ्या महाविद्यालयातील शिक्षकांची संख्या चिंता करण्याएवढी लक्षणीय आहे. या पार्श्वभूमीवर शिक्षकांसाठी सर्वसमावेशक शैक्षणिक प्रशिक्षणाचा कार्यक्रम असणे अत्यंत गरजेचे आहे. त्याला अनुसून विद्यापीठ शैक्षणिक विद्याप्रवोधिनी कार्यरत आहे. खरेतर, शिक्षकांसाठीची सर्वसमावेशक शैक्षणिक प्रशिक्षणाची योजना तयार करण्यात येत असून ट्रिपल कनेक्टिव्हिटी (माहिती, ध्वनी व दृश्य) सर्व संलग्न महाविद्यालयांबरोबर प्रस्थापित झाल्यानंतर कार्यान्वित करण्यात येईल.

३) नवीन अभ्यासक्रम आणि विद्याशाखा

सतत निर्माण होणाऱ्या औद्योगिक गरजा भागविण्यासाठी पुम्बा या व्यवस्थापन विभागाने प्रचलित एम.बी.ए. या अभ्यासक्रमाएवजी एम.बी.ए. ++ हा अभ्यासक्रम २००७—०८ या शैक्षणिक वर्षापासून सुरु केला. हा अभ्यासक्रम उद्योगक्षेत्रातील निवडक तज्ज्ञ आणि शैक्षणिक क्षेत्रातील संबंधित विषयामध्ये विस्तृत अनुभव असणाऱ्या तज्ज्ञांच्या सल्लियानुसार तयार केला असून यामध्ये सध्या आणि भविष्यामध्ये या परिसरातील औद्योगिक क्षेत्रांच्या निर्माण होणाऱ्या गरजांचा विचार केला आहे. या एकमेव अभ्यासक्रमामध्ये विद्यार्थ्यांना ३० गटांमधून कोणत्याही एका गटाची निवड करण्याचे स्वातंत्र्य आहे. हे गट पाच फंक्शनल (कार्यशील) आणि सहा सेक्टरल (विभागीय) विशिष्ट विषयांच्या एकत्रीकरणातून निर्माण केले आहेत. एम.बी.ए. ++ या कार्यक्रमाच्या यशाचा आधार घेऊन एकझेक्युटिव्ह हेम.बी.ए. हा आगाळावेगाळा अभ्यासक्रम, कार्यरत असणाऱ्या व्यावसायिकांसाठी २००८—०९ या वर्षापासून सुरु होत आहे. या अभ्यासक्रमाला प्रचंड प्रतिसाद लाभला आहे.

अलीकडे दि. २३ ऑगस्ट, २००८ रोजी विद्यापीठाने ग्लोबल टॅलेंट ट्रॅक (जी.टी.टी.) यांच्याशी सामंजस्य करार केला असून त्याद्वारे इन्फर्मेशन टेक्नॉलॉजी इनेब्लिंग सर्विसेस (आय.टी.इ.एस.) चे अभ्यासक्रम उपलब्ध होणार

असून ते पूर्ण करणाऱ्या विद्यार्थ्याना पुणे विद्यापीठ आणि जी.टी.टी. आणि सिस्को यांचे संयुक्त प्रमाणपत्र दिले जाणार आहे. हे सर्व अभ्यासक्रम नजीकच्या काळात पुणे विद्यापीठाचे सर्व विद्यार्थी व शिक्षकांना उपलब्ध होतील. या वैशिष्ट्यपूर्ण करारामुळे आय.टी.ई.एस.च्या क्षेत्रात विद्यापीठ मोठी झेप घेणार असून त्याचा लाभ अंदाजे ३०,००० विद्यार्थ्याना आगामी काळात होईल.

याशिवाय इतर सुरु झालेले नवीन अभ्यासक्रम पुढीलप्रमाणे :

एम.टेक. (बायोइन्फर्मेटिक्स), एम.ए. (मास रिलेशन), एम.लिब. (इन्फर्मेशन सायन्स), एम.फिल. (इन्फर्मेशन सायन्स), बी.एड. (व्हिज्युअली इम्प्रेअर्ड), एम.फिल. (व्हेकेशन) आणि डिप्लोमा इन् मॉडेलिंग ॲण्ड सिम्युलेशन.

विशेष म्हणजे, विद्यापीठाच्या एकूण विद्यार्थी—संख्येच्या १ / ३ विद्यार्थी—संख्या ही वाणिज्य विद्याशाखेशी संबंधित असूनही विद्यापीठामध्ये आतापर्यंत वाणिज्य विभाग स्थापन केला नव्हता. विद्यापीठ परिसरात २००८ या वर्षापासून पदव्युत्तर वाणिज्य विभाग स्थापन करण्यात आला. त्याचप्रमाणे शारीरिक शिक्षण विद्याशाखा कार्यान्वित करण्यात आली असून विद्यापीठात प्रथमच शारीरिक शिक्षण विभाग सुरु करण्यात आला आहे.

४) संशोधनाला पूरक वातावरणनिर्मिती

पुणे विद्यापीठाने महाविद्यालयांमध्ये संशोधनाचा दृष्टिकोन निर्माण करण्यासाठी महत्वाचा निर्णय घेतला आणि त्याला उंदं प्रतिसाद मिळाला. आतापर्यंत १००० पेक्षा अधिक प्रकल्पांची निवड केली गेली असून त्यांतील ७० टक्के प्रकल्प हे ग्रामीण भागांतील संलग्न महाविद्यालयांशी संबंधित आहेत. यांपैकी प्रत्येक प्रकल्पाला रु. ५०,००० ते ३ लाख एवढे अर्थसाहाय्य देण्यात आले असून विद्यापीठ निधीमधून ८ कोटी रुपयांचे वाटप करण्यात आले आहे. विद्यापीठ निधीतून महाविद्यालयातील संशोधनाला चालना देणारा प्रकल्प एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर राबविणारे पुणे विद्यापीठ हे भारताच्या इतिहासातील एकमेव विद्यापीठ आहे. अशाच प्रकारच्या ८ कोटी रुपयांच्या अर्थसाहाय्याची तरतूद २००८—०९ या वर्षाच्या अर्थसंकल्पात केली गेली आहे. विद्यापीठ आणि महाविद्यालयांतील शिक्षकांसाठीचे संशोधन चर्चासत्र दि. १८ व १९ नोव्हेंबर, २००७ या दिवशी विद्यापीठामध्ये संपन्न झाले. त्यामध्ये ६०० महाविद्यालयीन शिक्षकांनी सहभाग घेतला. या पार्श्वभूमीवर २००८—०९ या वर्षात महाविद्यालयीन आणि विद्यापीठ शिक्षकांसाठी ९ विभागीय चर्चासत्रांचे आयोजन करण्याची योजना असून याची सांगता जानेवारी २००९ मध्ये आयोजित होणाऱ्या पहिल्या महाविद्यालय आणि शिक्षकांसाठीच्या राष्ट्रीय संशोधन चर्चासत्रामध्ये होणार आहे.

पहिले राष्ट्रीय विद्यार्थी संशोधन पुणे विद्यापीठामध्ये १७ ते १९ मे, २००८ या कालावधीत आयोजित करण्यात आले होते. ‘अन्वेषण’ असे नाव असणाऱ्या या संमेलनाचा हेतू शास्त्रीय संशोधनाला चालना, नवनिर्मिती आणि यांचा उपयोग प्राथमिक स्तरावर समाजाचा विकास करण्यासाठीचे उपयोजन हा होता. या संमेलनाचा उपयोग तरुणांमधील विकसित होणाऱ्या गुणवत्तेचा शोध घेण्यासाठी आणि अशा गुणवत्तेला प्रोत्साहन आणि उत्साहित करण्यासाठी होणार आहे. हे संमेलन असोसिएशन ऑफ इंडियन युनिव्हर्सिटीज (ए.आय.यू.) बरोबर आयोजित करण्यात आले होते. या संस्थेने राष्ट्रीय संमेलनापूर्वी रांची (पूर्व), हैदराबाद (दक्षिण), पंजाब (उत्तर), नागपूर (पश्चिम) अशा चार विभागीय स्पर्धा आयोजित केल्या. या स्पर्धामधून प्रत्येकी सुमारे २० प्रकल्पांची राष्ट्रीय अन्वेषण स्पर्धेसाठी निवड केली गेली. सुमारे १०० प्रकल्पांचा सहभाग राष्ट्रीय विद्यार्थी संशोधन संमेलनामध्ये करण्यात आला होता. द इंडियन आंतररप्रेन्युअर्स (टीआयई) या संस्थेच्या सहकाऱ्याने पुणे विद्यापीठाने आविष्कार आणि अन्वेषण या स्पर्धामध्ये भाग घेतलेल्या संशोधक विद्यार्थ्याना प्रोत्साहन देण्यासाठी खास प्रयत्न केले.

विद्यापीठाने आंतरविद्यापीठीय संशोधन प्रकल्प स्पर्धा ‘आविष्कार’ या महामहीम राज्यपाल, महाराष्ट्र राज्य यांनी सुरु केलेल्या आणि नागपूर येथे १५ फेब्रुवारी, २००७ या दिवशी झालेल्या स्पर्धेत सहभाग घेतला. या स्पर्धेत भाग घेण्यापूर्वी पुणे विद्यापीठाने विभागीय स्तरावर २००६—०७ मध्ये ४ ठिकाणी, २००७—०८ या वर्षात ७ ठिकाणी विभागीय स्पर्धा घेतल्या. या विभागीय स्पर्धामुळे विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढण्यास मदत झाली. पुणे विद्यापीठाने २००६ आणि २००७ या सालांत सलग दोनदा आविष्कार स्पर्धेत अनेक बक्षिसांबरोबर सर्वसाधारण विजेतेपदही मिळविले.

५) सत्रपद्धती व श्रेयांकनप्रणाली

विद्यापीठाचे शैक्षणिक विभाग, संलग्न महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त संस्थांमध्ये विज्ञान, अभियांत्रिकी आणि वाणिज्य विद्याशाखांतील काही विषयांसाठी पदवीपूर्व व पदव्युत्तर स्तरावर सत्रपद्धती सुरु करण्यात आली आहे. विद्यापीठ आवारातील सर्व शैक्षणिक विभागांमध्ये पदव्युत्तर स्तरावर श्रेयांकनप्रणाली यापूर्वीच सुरु केली आहे. आता हीच पद्धत पुढील शैक्षणिक वर्षांपासून विद्यापीठाशी संलग्न महाविद्यालये व मान्यताप्राप्त संस्थांमध्ये सुरु करण्यात येणार आहे. तसेच श्रेयांकनप्रणाली पदवीपूर्व स्तरावरही राबविण्याचा प्रस्ताव विचाराधीन आहे.

६) बृहत् आराखडा

पुणे विद्यापीठाने २००६ व २००७ या वर्षांसाठीचा बृहत् आराखडा तयार केला. यामध्ये कला, विज्ञान, मानस, नीती, शिक्षण, विधी, अभियांत्रिकी आणि औषधनिर्माणशास्त्रे या विद्याशाखांशी संबंधित महाविद्यालयांची गरज निर्देशित केली. यापूर्वी अशा प्रकारचा आराखडा जिल्हापातळीवर तयार केला जात असे. प्रथमच तालुका हे एकक धरून सर्वसमावेशक अशा बृहत् आराखड्याची निर्मिती केली गेली. महाराष्ट्रातील इतर विद्यापीठे या आराखड्याचा उपयोग आकृतिबंधाच्या स्वरूपात करीत आहे.

७) गुणवत्ता सुधार योजना

पुणे विद्यापीठ विशेष कार्यक्रमाच्या अंतर्गत संलग्न महाविद्यालयांना चर्चासत्राच्या आयोजनासाठी त्याचप्रमाणे शैक्षणिक आणि संशोधन साधने खेरेदी करण्यासाठी अर्थसाहाय्य देते. दरवर्षी यासाठी २ कोटी रुपयांची तरतूद केली जाते. नुकतेच, या योजनेत खेळांच्या साधनांचा अंतर्भव केला गेला. प्रचलित पद्धतीनुसार अर्थसाहाय्य वर्षातून एकदाच देण्यात येत असे. त्यामुळे कार्यक्रमांची आखणी कमी कालावधीत होऊन वर्षाच्या शेवटी कार्यक्रमाचे आयोजन होत असे. हे टाळण्यासाठी आता वर्षात दोन वेळा अर्थसाहाय्य दिले जाते.

८) व्याख्यानमाला

पुणे विद्यापीठाच्या पहिल्या सहा कुलगुरुंच्या सन्मानाप्रीत्यर्थ आयोजित करण्यात येणाऱ्या सहा व्याख्यानमालांचा प्रारंभ दि. १४ ऑगस्ट, २००७ रोजी करण्यात आला. या व्याख्यानमाला बॅ. एम. आर. जयकर, रँगलर सर आर. पी. परांजपे, प्रिं. डी. जी. कर्वे, महामहोपाध्याय डॉ. दत्तो वामन पोतदार, डॉ. काकासाहेब गाडगीळ आणि डॉ. धनंजयराव गाडगीळ या पहिल्या सहा कुलगुरुंच्या सन्मानार्थ सुरु करण्यात आल्या आहेत. या मालिकेतील बॅ. डॉ. एम. आर. जयकर व्याख्यानसत्रातील पहिले व्याख्यान न्यायमूर्ती पी. बी. सावंत यांनी 'कायदा आणि सामाजिक न्याय' या विषयावर दिले. या कार्यक्रमाचे अध्यक्ष डॉ. आर. ए. माशेलकर हे होते. या व्याख्यानमालांतर्गत विधी, विज्ञान, कला, ललितकला आणि भाषा, वाणिज्य, व्यवस्थापन आणि सामाजिकशास्त्रे या विषयांतर्गत व्याख्याने आयोजित करण्याची योजना आहे.

९. विद्यार्थी कल्याणः

१) कमवा आणि शिका योजना :

महाराष्ट्रातील अनेक विद्यापीठांमध्ये 'कमवा आणि शिका' ही योजना राबविण्यात येते. या योजनेमुळे गरीब आणि दुर्लक्षित सामाजिक घटकांतील विद्यार्थ्यांना मदतीचा हात दिला जातो. पुणे विद्यापीठामध्ये ही योजना राबविण्याची परंपरा जुनी असली तरी पुरेशा आर्थिक पाठबळाअभावी या योजनेची व्याप्ती कमी होती. कुलगुरुंनी गेल्या दोन वर्षात ही योजना लक्षणीयरीत्या बळकट केली. या योजनेसाठी असणाऱ्या अर्थसाहाय्याची रक्कम दरवर्षी दीड कोटीपासून दरवर्षी पाच कोटी एवढी वाढविण्यात आली. (महाराष्ट्रातील इतर कोणतेही विद्यापीठ या योजनेसाठी वार्षिक रु.२५ लाखांपेक्षा अधिक रक्कम खर्च करीत नाही हे येथे ध्यानात घ्यायला हवे). विद्यापीठ परिसरात या योजनेला 'शैक्षणिक हमी योजना' असे स्वरूप प्राप्त झाले असून 'मागेल त्याला काम' ही योजना विद्यार्थ्यांसाठी कार्यान्वित झाली आहे. ही योजना संलग्न महाविद्यालयांसाठी विस्तारित करण्याची प्रक्रिया टप्प्याटप्प्याने होणार असून विद्यापीठाचा वाटा ६० टक्क्यांपर्यंत वाढविण्यात आला आहे. आदिवासी विद्यार्थ्यांसाठी असलेल्या महाविद्यालयांसाठी हा वाटा ९० टक्के

राहील. विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या मेहनतान्याची रक्कम १५ रु. पासून २० रु. प्रतितास एवढी करण्यात आली आहे. त्याचप्रमाणे विद्यार्थ्यांना देण्यात येणाऱ्या कामातील कौशल्य—प्रकारांमध्ये वाढ करण्यात आली आहे. ही योजना दुर्लक्षित घटकांमधील युवकांना उच्च शिक्षणासाठी लागणाऱ्या संधीसाठी आणि उच्च शिक्षणामध्ये टिकून राहण्यासाठी भरीव योगदान करीत आहे.

२) विविध कौशल्ये :

गेल्या दोन वर्षांत विद्यार्थ्यांसाठी पुणे विद्यापीठाने व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी लागणारी मृदू कौशल्ये विकसित करण्याचा नावीन्यपूर्ण आणि अनोखा कार्यक्रम हाती घेतला आहे. या कार्यक्रमांतर्गत ग्रामीण भागांतील सामाजिक दुर्लक्षित घटकांतील आणि आर्थिक दुर्बल घटकांतील विद्यार्थ्यांची १५ दिवसांच्या कार्यक्रमासाठी निवड केली गेली. या कार्यक्रमांतर्गत या विद्यार्थ्यांना खास तज्ज्ञांच्या मार्गदर्शनाखाली संभाषणात्मक इंग्रजी, मुलाखतीचे तंत्र, समूहचर्चा आणि एकूण व्यक्तिमत्त्व विकास याविषयीचे प्रशिक्षण दिले गेले. नमुन्यादाखल पुणे ३, अहमदनगर ४ आणि नाशिक ४ असे जिल्हानिहाय ११ कार्यक्रमांचे आयोजन केले गेले. या पदवीपूर्व कार्यक्रमासाठी निवड केलेल्या महाविद्यालयांतील अंतिम वर्षातील ५० विद्यार्थ्यांची निवड केली गेली. त्यांतील ५० टक्के विद्यार्थिनी होत्या. या प्रायोगिक तत्वावर राबविलेल्या कार्यक्रमांना प्रचंड प्रतिसाद मिळाला. या कार्यक्रमांबरोबरच या महाविद्यालयांमध्ये पुणे विद्यापीठाने दिलेल्या अर्थसाहाय्यातून व्यक्तिमत्त्व विकास केंद्रांची स्थापना केली गेली.

२००७ व २००८ या दोन वर्षांत ११० महाविद्यालयांमध्ये व्यक्तिमत्त्व विकास केंद्रांची स्थापना केली गेली. उन्हाळ्याच्या सुट्टीत, पुणे, नाशिक, अहमदनगर आणि बारामती या ठिकाणी ६०७ शिक्षकांसाठी (२२० महाविद्यालयांतील प्रत्येकी ३) प्रशिक्षण शिबिरे आयोजित करण्यात आली. या शिबिरांमध्ये प्रशिक्षण घेतलेल्या या शिक्षकांनी विद्यापीठाच्या साहाय्याने त्यांच्या महाविद्यालयांमध्ये व्यक्तिमत्त्व विकास केंद्रांची स्थापना केली. विद्यापीठ प्रत्येक तुकडीसाठी (प्रत्येक वर्षात जास्तीतजास्त ३) रु. ५००० इतके अर्थसाहाय्य विद्यार्थ्यांच्या प्रशिक्षणासाठी देते. व्यक्तिमत्त्व विकास केंद्रे स्थापन केलेल्या या महाविद्यालयांनी भाषा प्रयोगशाळाही स्थापन केल्या आहेत. यासाठी विद्यापीठाने आदिवासी भागांतील प्रत्येक महाविद्यालयासाठी रु.६०,००० आणि इतर महाविद्यालयासाठी प्रत्येकी रु.२५,००० इतके अर्थसाहाय्य दिले आहे. त्याचबरोबर यांतील प्रत्येक महाविद्यालयाला २५ भाषा सुधार यत्रे विद्यापीठातर्फे पुरविण्यात आली आहेत. शैक्षणिक वर्ष २००८-०९ अखेर विद्यापीठातील सर्व महाविद्यालयांमध्ये व्यक्तिमत्त्व विकास केंद्रांची स्थापना झालेली असून या केंद्रांतर्फे दुर्लक्षित घटकातील विद्यार्थ्यांना संवादकौशल्ये शिकविली जातील. त्यामुळे त्यांच्या क्षमतांचा योग्य वापर होऊन ते व्यवसाय मिळविण्यासाठी सक्षम होतील.

३) विद्यार्थ्यांसाठी क्रांतिज्योती सावित्रीबाई फुले शिष्यवृत्ती योजना :

कुलगुरुंनी पदवीपूर्व आणि पदव्युत्तर स्तरावर शिक्षण घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती देण्यासाठी १ कोटी रुपयांचे आर्थिक साहाय्य उपलब्ध करून देण्याचा घेतलेला निर्णय हा अनेक अर्थांनी नावीन्यपूर्ण असा आहे. या योजनेअंतर्गत २००० विद्यार्थ्यांना प्रत्येकी ५००० रुपये एवढी भरीव शिष्यवृत्ती दिली जाणार आहे. यातील ३० टक्के रक्कम ही देवदासी, वारांगना आणि ए.च.आय.व्ही.बाधित मुलींसाठी राखीव ठेवण्यात येणार आहे. हे या योजनेचे खास वैशिष्ट्य आहे. या योजनेसाठीचे अर्थसाहाय्य २००८-०९ या वर्षासाठी रु.२ कोटी एवढे करण्यात आले आहे.

४) क्रीडा शिष्यवृत्ती :

क्रीडा व खेळांमध्ये विद्यार्थ्यांनी अधिकाधिक सहभाग घ्यावा या दृष्टीने विद्यापीठाने महत्वपूर्ण पाऊल उचलले असून २००७-०८ या शैक्षणिक वर्षापासून क्रीडा शिष्यवृत्त्या सुरु करण्यात आल्या आहेत. प्रारंभीला या शिष्यवृत्त्या आंतरराष्ट्रीय स्तरावर वैयक्तिक विजेतेपद आणि सांघिक विजेतेपद मिळविणाऱ्या पहिल्या, दुसऱ्या व तिसऱ्या क्रमांकावरील विद्यार्थी खेळाडूना दिल्या जाणार आहेत. अशा प्रकारच्या क्रीडा शिष्यवृत्त्या देणारे पुणे विद्यापीठ हे पहिलेच विद्यापीठ असावे.

५) विद्यार्थ्यांसाठी रोजगार संधी :

पुणे परिसरातील औद्योगिक व आर्थिक विकास करणाऱ्या अनेक व्यापारी व व्यावसायिक संस्था ग्रामीण भागात

रोजगार निर्माण करण्यासाठी फारशा उत्सुक नसतात. परिणामी, ग्रामीण भागांतील अनेक कुशल, पात्र व गरजू विद्यार्थ्यांना रोजगाराची संधी गमवावी लागते. ही समस्या सोडविण्यासाठी पुणे विद्यापीठाने एक स्वतंत्र कक्ष काढून (कॅम्पस प्लॅसमेंट सेंटर) रोजगार देणारे संभाव्य उद्योजक आणि विद्यार्थी यांच्यात संवाद साधण्याचे प्रयत्न सुरु केले आहेत. विद्यापीठाच्या आवारातच गरजू विद्यार्थ्यांच्या मुलाखती घेण्याचा उपक्रम या केंद्राद्वारे होणार आहे.

६) फीवाढीवर निर्बंध :

२००२ साली विद्यापीठाने घेतलेल्या निर्णयानुसार अनुदानित अभ्यासक्रमांच्या शुल्कामध्ये दर देन वर्षांनी १० टक्के वाढ करण्याचे ठरविण्यात आले होते. या निर्णयाचा विद्यापीठाच्या विविध अधिकार मंडळांनी पुनर्विचार करून अशी कोणतीही शुल्कवाढ करावयाची नाही असा महत्वपूर्ण निर्णय घेतला आणि त्याची अंमलबजावणी या वर्षापासूनच सुरु झाली आहे. हीच भूमिका परीक्षा शुल्काच्या बाबतीतही लागू होणार आहे. २००८—०९ या शैक्षणिक वर्षापासून संलग्न महाविद्यालयांतील विनाअनुदानित अभ्यासक्रमांचे शुल्क प्रमाणित करण्यात आले आहे.

७) एम.फिल. व पीएच.डी. विद्यार्थ्यांना विद्यावेतन :

एम.फिल. व पीएच.डी. करणाऱ्या निवडक विद्यार्थ्यांना दरमहा अनुक्रमे रु. १५०० व रु.३००० असे विद्यावेतन गेली ८ वर्षे दिले जात होते. २००७—२००८ या वर्षापासून ही रक्कम दुप्पट करण्यात आली असून संशोधन करणाऱ्या विद्यार्थ्यांना त्यामुळे भरीव मदत होईल असे वाटते.

५. सामाजिक उपक्रम :

१) समर्थ भारत अभियान

कुलगुरुंच्या पुढाकाराने पुणे विद्यापीठाने मे २००७ मध्ये सर्वसमावेशक ‘समर्थ भारत अभियान’ या कार्यक्रमाची मुहूर्तमेड रोवली. युवक आणि समाज यांमध्ये वाढणारी दरी आणि युवाशक्तीला ग्रामीण भागांत विधायक कार्यामध्ये सामील करून घेण्याची गरज ओळखून हा कार्यक्रम आखण्यात आला आहे. या अभियानांतर्गत ४३३ संलग्न महाविद्यालये आणि विद्यापीठातील विभाग प्रत्येकी एक अशी खेडी दत्तक घेणार आहेत. एकूण ५०० खेडी दत्तक घेण्याचे लक्ष्य निश्चित करण्यात आले आणि त्यापैकी ४८० खेडी दत्तक घेण्याचे काम पूर्णही झाले आहे. संपूर्ण ग्रामीण विकास घडवून आणण्यासाठी महत्वाकांक्षी १५ कलमी कार्यक्रम आखण्यात आला आहे. या कार्यक्रमांतर्गत प्राथमिक आणि माध्यमिक शिक्षण, स्वच्छता, वृक्षारोपण, पाणी व्यवस्थापन, पर्यावरण, भौगोलिक माहिती योजना, माती आणि पाणी परीक्षण, स्थानिक इतिहासाचे लेखन, सामाजिक सलोखा इ. या प्रत्येक घटकांसाठी विद्यापीठ शिक्षक, सरकारी यंत्रणेमधील तज्ज्ञ, गैरसरकारी संस्था आणि सामान्य लोक यांचा समावेश असणारे कृतिगत तयार केलेले आहेत. हे सर्व गट त्यांचा कृतिकार्यक्रम सध्या तयार करीत आहेत. या अभियानांतर्गत कृतिकार्यक्रमांची सुरुवातही झाली आहे. विद्यार्थी, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, सरकारी यंत्रणा, सामाजिक संस्था आणि सामान्य लोकांच्या सहभागामुळे या अभियानाचा झापाठ्याने विस्तार होत आहे. या अभियानाने चळवळीचे रूप धारण केले आहे.

वृक्षारोपण कार्यक्रमांतर्गत ‘एक व्यक्ती एक झाड’ ही घोषणा अमलात आणून पाच ते साडेपाच लाख रोपे लावण्याचा संकल्प केला गेला. परंतु सर्वांनी दिलेल्या भरघोस प्रतिसादामुळे ८ लाख रोपांची लागवड पूर्णही झाली आहे. या अभियानांतर्गत दि. ९ ऑगस्ट, २००७ रोजी पुणे शहरातून पर्यावरण फेरीचे आयोजन करण्यात आले. यात ७००० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या फेरीचे रूपांतर प्रचंड सभेत होऊन कुलगुरुंनी जागतिक तपमानवाढीमुळे होणाऱ्या अनिष्ट परिणामांचे विस्तृत सादरीकरण केले. त्याचप्रमाणे विद्यार्थ्यांना जागतिक तपमानवाढीमुळे होणारे अनिष्ट परिणाम थोपविण्यासाठी लागणाऱ्या सामाजिक कर्तव्याचे पालन करण्याची शपथ दिली. याशिवाय या अभियानाच्या पहिल्या वर्षात ४३०० स्वच्छतागृहे बांधण्यात आली. त्याचप्रमाणे १६ खेड्यांचे निर्मलप्राममध्ये रूपांतर करण्यात आले. एकूण ५८ खेड्यांच्या इतिहासाचे लेखन पूर्ण झाले आहे. त्याचप्रमाणे २०० खेड्यांच्या सामाजिक आणि आर्थिक बाबींची माहिती मिळविण्यात आली असून २३ खेड्यांचे जी.आय.एस. मॅर्पिंग पूर्ण करण्यात आले आहे.

२) ज्येष्ठ नागरिक केंद्र

पुणे विद्यापीठाने मे २००८ मध्ये आणखी एक सामाजिक संदर्भ असणारा कार्यक्रम सुरु केला. या कार्यक्रमांतर्गत ज्येष्ठ नागरिक केंद्राची स्थापना करण्यात आली. हे केंद्र संख्येने मोठे असणाऱ्या आणि भविष्यकाळात वाढ होऊ पाहणाऱ्या गटांच्या गरजांची काळजी घेणार आहे. हे केंद्र ज्येष्ठ नागरिकांना पुढील पाच कार्यक्रमांमध्ये सहभागी करून घेणार आहे.

- आरोग्य आणि वैयक्तिक अर्थव्यवस्थापन यावरील एकदिवसीय कार्यशाळा.
- भारतीय इतिहास, संस्कृती, तत्त्वज्ञान आणि धर्म यांसारख्या विषयावर तीन महिने कालावधीचे प्रमाणपत्र कार्यक्रम.
- ज्येष्ठ नागरिकांसाठी प्रवेशाचे निर्बंध कमी करून आखण्यात आलेला विद्यावाचस्पती कार्यक्रम.
- प्रौढ, निरंतर आणि शिक्षण कार्यक्रमात शिक्षक म्हणून सहभाग.
- समर्थ भारत अभियानात स्वयंसेवक म्हणून सहभाग.

या अभिनव योजनेच्या अंतर्गत ज्येष्ठ नागरिक कक्षाचे काम विद्यापीठाच्या परिसरात यापूर्वीच सुरु झाले आहे. आतापर्यंत ज्येष्ठ नागरिकांसाठी तीन कार्यशाळा आयोजित करण्यात आल्या आहेत. ज्येष्ठ नागरिकांना पीएच.डी. करण्यासाठी असणाऱ्ये नियमांमध्ये आवश्यक त्या दुरुस्थ्या करण्यात आल्या आहेत. ज्येष्ठ नागरिकांसाठी दोन व्याख्यानमाला सुरु करण्यात आल्या आहेत. संत गाडगेबाबा व्याख्यानमालेत बहिःशाल शिक्षण मंडळांतर्गत ज्येष्ठ नागरिक स्वतः व्याख्याने देऊ शकतील. तसेच डॉ. धनंजयराव गाडगीळ व्याख्यानमालेसाठी विविध क्षेत्रांतील तज्ज्ञ लोकांची व्याख्याने आयोजित केली जातील. या योजनेला प्रचंड प्रतिसाद मिळाला आहे.

३) करिअर आणि शैक्षणिक मेळावा

पुणे विद्यापीठाने प्रथमच एक आगळावेगळा उपक्रम हाती घेतला. ज्याद्वारे विद्यापीठाच्या परिसरात तीन दिवसांचा करिअर व शैक्षणिक मेळावा राबविण्यात आला. महाविद्यालयात प्रथमच शिक्षणासाठी प्रवेश घेणाऱ्या विद्यार्थ्यांना व त्यांच्या पालकांना या मेळाव्यांतर्गत विविध विद्याशाखांचे अधिष्ठाता आणि विविध क्षेत्रांतील तज्ज्ञ मंडळीकडून मार्गदर्शन मिळाले. या पहिल्याच प्रयत्नाला प्रचंड प्रतिसाद मिळाला आणि सुमारे १ लाख विद्यार्थी व पालक यांनी त्याचा लाभ घेतला.

४) उद्योजकता व तांत्रिक ज्ञान विकास केंद्र

केंद्र शासनाच्या मनुष्यबळ विकास मंत्रालयाच्या आधिपत्याखाली प्रत्येक राज्यात स्थापन झालेल्या जनशिक्षण संस्था या प्रकल्पांतर्गत पुणे विद्यापीठाने 'उद्योजकता व तांत्रिक ज्ञान विकास केंद्र' सुरु करण्याचे योजिले आहे. या नियोजित केंद्रातर्फे उत्पन्नाचे साधन प्राप्त करून देणारे अल्पमुदतीचे प्रशिक्षण अभ्यासक्रम सुरु करण्यात येणार असून त्याचा लाभ महाविद्यालयीन विद्यार्थी तसेच शाळा व महाविद्यालयांतील अनुत्तीर्ण विद्यार्थ्यांना होणार आहे. याची सुरुवात म्हणून ही योजना ४८ महाविद्यालयांमध्ये राबविण्यात येणार असून तिथे अशा प्रकारचे १८ प्रशिक्षण अभ्यासक्रम सुरु करण्यात येतील. टप्प्याटप्प्याने इतर महाविद्यालयांमध्येही ही योजना राबविली जाईल तसेच नवीन प्रशिक्षण अभ्यासक्रमही सुरु करण्यात येतील.

५) सांस्कृतिक महोत्सव

ऑक्टोबर २००८मध्ये 'कॉमनवेल्थ गेम्स'चे पुण्यामध्ये आयोजन करण्यात आले असून त्या निमित्ताने पुणे विद्यापीठातर्फे दि. ८ ऑक्टोबर, २००८ रोजी एक भव्य सांस्कृतिक महोत्सव आयोजित करण्यात येणार आहे. या भव्य महोत्सवामध्ये सुमारे ५००० विद्यार्थी सहभागी होतील अशी अपेक्षा आहे.

६. नियंत्रणयंत्रणा:

१) प्रशासन :

कुलगुरुपदाची सूत्रे हाती घेतल्यानंतर लगेच एक कुलगुरुंनी विद्यापीठाशी संबंधित प्राचार्य, विभागप्रमुख, शिक्षक, शिक्षकेतर कर्मचारी, त्यांच्या संघटना, विद्यापीठातील अधिकारी या सर्व लाभार्थी घटकांशी चर्चा केली. त्यांनी विद्याशाखांचे अधिष्ठाता, विद्वत परिषद, व्यवस्थापन परिषद, अधिसभा, परीक्षा मंडळ, निरनिराळी अभ्यास मंडळ, महाविद्यालय आणि विद्यापीठ विकास मंडळ, वित व लेखा समिती, खरेदी समिती, इमारत आणि बांधकाम समिती आणि ग्रंथालय समिती यांच्याही सभा आयोजित केल्या. या अधिकार मंडळे आणि समित्यांच्या कामकाजांना चालना देऊन अनेक बाबतींत त्यांच्या होणाऱ्या बैठकांच्या संख्येत वाढ करण्यात आली. अधिसभा आणि विद्वतसभा वगळता इतर सर्व अधिकार मंडळे आणि समित्यांच्या बैठका तीन महिन्यांतून एकदा घेण्याचा निर्णय घेण्यात आला. व्यवस्थापन परिषदेच्या बैठकीबाबत ती प्रत्येक महिन्यातून सामान्यपणे एकदा घेण्याचे ठरविण्यात आले आहे. विद्यापीठ कायद्याप्रमाणे अशा बैठका वर्षातून चार वेळा घेण्याचेच बंधन आहे. शैक्षणिक वर्षाच्या प्रारंभाला प्रतिवर्षी सर्व संलग्न महाविद्यालयांच्या प्राचार्यासाठी एक दिवसाची कार्यशाळा आयोजित केली जाते.

डॉ. जाधव यांनी कुलगुरुपदाची सूत्रे हाती घेण्याअगोदर असणाऱ्या प्रभारी कुलगुरुंच्या काळात घेतलेल्या अनेक निर्णयांचे पुनरावलोकन करण्यात आले. त्यांतील काही निर्णयांमध्ये बदल करण्यात आले. काहीमध्ये दुरुस्ती करण्यात आली. काही स्वीकारण्यात आले तर इतर निर्णय रद्द करण्यात आले. रद्द करण्यात आलेले महत्वाचे निर्णय पुढीलप्रमाणे :

- पुणे महानगरपालिकेबोर वनस्पती उद्यानाबाबत करण्यात आलेला सामंजस्य करार :

या सामंजस्य करारान्वये विद्यापीठ परिसरातील मोक्याची १६ एकर जमीन पुणे महानगरपालिकेला देण्यात येणार होती. त्यांचबरोबर विद्यापीठाने सुरुवातीला एक कोटी रुपयांचा आर्थिक भार सोसावा अशी योजना होती.

- विद्यापीठ आणि विज्ञान आणि तंत्रज्ञान उद्यान यांमध्ये झालेला सामंजस्य करार :

या सामंजस्य करारानुसार विद्यापीठ विज्ञान आणि तंत्रज्ञान उद्यान या संस्थेस १२ एकर जमीन त्याचप्रमाणे शिक्षक भवन देऊ करणार होते. या करारानुसार विद्यापीठावर सुरुवातीलाच ५ कोटी रुपयांचा आर्थिक भार पडणार होता आणि प्रकल्प व्यवस्थापन या योजनेसाठी एकूण पडणारा आर्थिक भार २५ कोटी रुपये इतका असणार होता.

- प्रशासकीय स्तरावर घेतलेले इतर महत्वपूर्ण निर्णय :

विद्वत परिषदेच्या वतीने अधिष्ठाता समितीला संलग्न महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त संस्थांसाठी नेमण्यात येणाऱ्या स्थानिक चौकशी समित्या गठित करण्याच्या दिलेल्या जबाबदारीतून मुक्त करण्यात आले. त्यांवरीजी कायद्यामध्ये असणाऱ्या तरतुदीनुसार २ उपसमित्या गठित करण्यात आल्या. त्यांतील एक संलग्न महाविद्यालयांसाठी स्थानिक चौकशी समिती गठित करण्यासाठी तर दुसरी मान्यताप्राप्त संस्थांसाठी स्थानिक चौकशी समिती गठित करण्यासाठी असेल. या दोन्ही समित्यांचे कामकाज सुरक्षितपणे आणि पारदर्शकीत्या सुरु झाले असून याअगोदर असणारा स्थानिक चौकशी समित्यांमधील जबाबदारी देण्यातील असमतोल दूर करण्यात येत आहे.

- अर्थसंकल्पाची रचना आणि नियोजन यासाठी दोन समित्या गठित करण्यात आल्या असून त्यामुळे अर्थसंकल्प तयार करण्याचे आणि कार्यान्वित करण्याचे काम सुलभ होणार आहे.

- अधिनियमानुसार शिक्षकांना कायम करण्यासाठी एका समितीचे गठण करण्याची तरतूद आहे. गेली ४-५ वर्षे शिक्षकांना कायम करताना त्यांच्या कार्याचे मूल्यमापन करण्याची पद्धत खंडित झाली होती. आता मात्र अधिनियमांच्या तरतुदीनुसार नियुक्त केलेल्या समितीमार्फत शिक्षकांना कायम करण्यापूर्वी त्यांच्या कार्याचे मूल्यमापन समितीद्वारे केले जाते.

- विद्यापीठाच्या मुद्रणालयाचे आधुनिकीकरण करण्याचा ऐतिहासिक निर्णय कुलगुरुंनी घेतला आहे. यासाठी अत्याधुनिक यंत्रसामग्री खेरेदी करण्यासाठी निविदा मागविण्यात येत आहेत. मुद्रणालय चालविण्यासाठी सक्षम तांत्रिक व्यक्तीची नेमणूक करण्याची योजना विद्यापीठाच्या विचाराधीन आहे.
- नाशिक आणि अहमदनगर येथे असणारी उपकेंद्रे अधिक सक्षम करण्यासाठी कुलगुरुंनी या केंद्रासाठी संचालकांची नियुक्ती केली आहे. अहमदनगर येथील विद्यापीठाच्या उपकेंद्रामार्फत या वर्षी मास रिलेशन हा शैक्षणिक कार्यक्रम सुरू करण्यात आला आहे. अहमदनगर शहराजवळ कुलगुरुंनी जमिनीची पाहणी केली असून त्याचा उद्देश त्या ठिकाणी भविष्यात स्वतंत्र विद्यापीठ स्थापन करण्यासाठी करता येईल. त्यासाठी कुलगुरुंनी अहमदनगर जिल्ह्याच्या जिल्हाधिकाऱ्यांशी ती जमीन ताब्यात मिळविण्यासाठी चर्चा केली. याबाबतचा ठराव व्यवस्थापन परिषिद्धेमध्ये करण्यात आला आहे. अशाच प्रकारे नाशिक शहराच्या जवळ जमिनीची निश्चिती करण्याचे प्रयत्न सुरू आहेत. त्यामुळे नाशिक उपकेंद्राचा विकास होऊन त्याचेही रूपांतर स्वतंत्र विद्यापीठात होऊ शकेल.

२) सेवक भरती :

खूप काळ प्रलंबित असलेल्या शासनमान्य पदांचे पुनरावलोकन आणि आढावा घेण्याचे महत्वाचे काम आता पूर्ण होऊन शासनाने शिक्षकांच्या ३७१ पदांना काही अटींवर मान्यता दिली आहे. त्यानुसार सेवकभरतीचा कार्यक्रम न भूतो न भविष्यति एवढ्या मोठ्या प्रमाणावर राबविण्यात आला आणि त्याला उत्कृष्ट प्रतिसाद मिळाला. खेरेतर, विद्यापीठाने गेल्या १० वर्षांमध्ये शिक्षक भरतीमधील साठलेला अनुशेष भरून काढण्यात यश मिळविले आहे. गेल्या २ वर्षांमध्ये खालीलप्रमाणे शिक्षकांच्या नियुक्त्या करण्यात आल्या :

प्राध्यापक :	(करार पद्धतीने ८ आणि पदोन्नतीने ३ चा समावेश करून)	१६
प्रपाठक :	(७ पदोन्नतीने धरून)	४२
अधिव्याख्याता :	(१५ पदोन्नतीने धरून)	१०५
संयोजक :		२
संशोधक सहाय्यक :		१
एकूण :		१६६

उर्वरित १०१ पदांची जाहिरात पुढील एक महिन्यात देण्यात येणार असून मार्च २००९ पर्यंतचा अनुशेष येत्या काही महिन्यांमध्ये भरून निघण्याची शक्यता आहे.

गेल्या २५ वर्षांच्या कालावधीत शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची संख्या तेवढीच राहिली. त्यामुळे या संख्येत ४०० पदांची वाढ करण्याचा ऐतिहासिक निर्णय घेण्यात आला. ही भरती टप्प्याटप्प्याने पूर्ण करण्यात येणार आहे. दरम्यानच्या काळात गेल्या २ वर्षांमध्ये १५९ शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांची पदे भरण्यात आली असून त्यांत वर्ग १ (२९), वर्ग २ (१७), वर्ग ३ (८८) आणि वर्ग ४ (२५) यांचासमावेश आहे. याशिवाय ७७ शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना पदोन्नती देण्यात आली. त्यात वर्ग १ : १०, वर्ग २ : १४, वर्ग ३ : ३५ आणि वर्ग ४ : १८ यांचा समावेश आहे.

आजमितीस विद्यापीठात २० अध्यासने स्थापित करण्यात आली आहेत. या अगोदर या अध्यासनांवर नेमणुका करण्याचा निर्णय वादग्रस्त ठरला. गेल्या वर्षात विद्यापीठाने प्रथमच या अध्यासनांवर नियुक्ती करण्यासाठीचे निकष ठरविले. व्यवस्थापन परिषिद्धेने मान्य केलेल्या निकषांनुसार १० रिक्त पदांपैकी ७ अध्यासन प्राध्यापकांची दि. ३१ मार्च, २००७ पर्यंत नियुक्ती केली गेली आहे. राहिलेल्या तीन अध्यासनांवर नेमणुका करण्याची प्रक्रिया सुरू आहे.

३) कर्मचारी कल्याण :

- विद्यापीठ अधिकारी आणि शिक्षकेतर कर्मचारी यांना सेवानिवृत्तीच्या वेळी इतर बाबींबोरोबरच १० ग्रॅम सोन्याचे नाणे देऊन त्यांनी केलेल्या योगदानांची दखल घेण्यासाठी सत्कार करण्याचा निर्णय घेण्यात आला.

- विद्यापीठातील शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना रु.१५००/- सानुग्रह अनुदान देण्याची बाब अनेक वर्षे प्रलंबित होती. त्यावर निर्णय घेऊन हे सानुग्रह अनुदान अदा करण्यात आले.
- प्रवासभत्ता आणि इंधनभत्ता यांचा पुनर्विचार करून त्यांतील असमतोल दूर करण्यासाठी सर्व शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना मार्च २००७ पासून एक समान ५०० रुपये कुटुंबकल्याण भत्ता देण्याचा निर्णय घेण्यात आला.
- विपरीत परिस्थितीमध्ये काम करण्याच्या चतुर्थश्रेणी कर्मचाऱ्यांना बूट, गणवेश, चष्टे इ. साधने देण्याचा निर्णय घेण्यात आला.
- चतुर्थश्रेणी सेवकांच्या वसाहतीच्या बांधकामासाठी २ कोटी २० लाख रुपयांची तरतूद करण्यात आली. त्याविषयीचे बांधकामाचे हक्क एका संस्थेला देण्यात आलेले आहेत.
- महाविद्यालयीन शिक्षकांसाठी असणारी व्यावसायिक पदोननतीची योजना काही वर्षे जबळजबळ स्थगित होती. आढावा वर्षांमध्ये जिल्हानिहाय शिविरे आयोजित करून या योजनेला चालना देण्यात आली. गेली पाच वर्षे प्रलंबित असणाऱ्या शिक्षकांच्या मागण्या त्यामुळे पूर्ण झाल्या आहेत.
- विद्यापीठातील सर्व कर्मचाऱ्यांना लॅपटॉप खरेदी करण्यासाठी रु.३०,००० बिनव्याजी कर्ज देण्यात येत आहे. या योजनेअंतर्गत कर्मचाऱ्यांना लॅपटॉप खरेदी करता येतील, परंतु त्यापोटी येणारा व्याजाचा बोजा विद्यापीठ सहन करणार आहे.
- विद्यापीठातील कर्मचाऱ्यांनी ठराविक वित्त संस्थांकडून घेतलेल्या गृहकर्जावरील व्याजाची दोन टक्के रक्कम विद्यापीठ देणार आहे.
- काही विशिष्ट अटींच्या अंतर्गत शिक्षकेतर कर्मचाऱ्यांना त्यांच्या मुलांच्या शिक्षणासाठी शैक्षणिक उचल देण्यात येणार आहे.
- गट वैद्यकीय विमा योजना आणि गट वैयक्तिक अपघात विमा योजना या कर्मचाऱ्यांसाठी असणाऱ्या योजना बळकट करण्यात आल्या असून त्यांचा लाभ कर्मचाऱ्यांना त्यांच्यावर अवलंबून असणाऱ्या काही नातेवाईकांना घेता येईल.

७. पायाभूत सुविधा:

- १) पुणे विद्यापीठाच्या मुख्य इमारतीवर असलेला ८० फूट उंच मनोरा आणि त्यावर फडकणारा विद्यापीठाचा ध्वज यांमुळे मुख्य इमारत ओळखली जाते. ही अतिभव्य इमारत वर्षानुवर्षे झालेल्या दुर्लक्षामुळे ढासळत आहे. सतत ढासळणाऱ्या इमारतीच्या भागांमुळे या इमारतीमधील कुलगुरुंचे आणि इतर कायालये इतरत्र हलविण्यात आली आहेत. या इमारतीची मोठ्या प्रमाणावर दुरुस्ती आणि पुनर्बाधणीचे काम हाती घेण्यात आले आहे.
- २) पुणे विद्यापीठ परिसरात सध्या असणाऱ्या इमारतींची दुरुस्ती, काही इमारतींच्या नवीन भागांचे बांधकाम, इतर अनेक नवीन इमारतींचे आणि वसतिगृहांचे बांधकाम, परिसराची पुनर्रचना आणि सौंदर्य वाढविण्याचे काम हाती घेण्यात आले आहे. त्यामुळे विद्यापीठाचा संपूर्ण कायापालट होणार आहे. यासाठीची योजना काळजीपूर्वक आखण्यात आली असून हे काम प्रसिद्ध प्रकल्प व्यवस्थापन सल्लागार संस्थांमार्फत पूर्ण करण्यात येणार आहे. या योजनेअंतर्गत २००८—२००९ या वर्षात ६८ वेगवेगळ्या प्रकल्पांसाठी १०९ कोटी रुपये खर्च करण्याची योजना आहे.

● चालू असलेल्या कामांना चालना (१५)	रु. ३५ कोटी
● देखभाल आणि दुरुस्ती (१७)	रु. ९ कोटी
● नवीन कामे (सुरु झालेली ६)	रु. १९ कोटी
● नवीन कामे (लवकरच सुरु होणारी ३०)	रु. ४६ कोटी
एकूण	रु. १०९ कोटी

यावरून साठलेला पायाभूत सुविधांमधील प्रचंड अनुशेष येत्या एक किंवा दोन वर्षांत भरून निघेल हे स्पष्ट दिसते.

c. पायामूर्त सुविधा (माहिती-तंत्रज्ञान) :

१) विद्यापीठाचे संकेतस्थळ

विद्यापीठाचे संकेतस्थळ अद्ययावत, तत्परतेने सेवा देणारे आणि सुलभरीत्या उपयोगात आणता यावे यासाठी त्याची पुनर्मांडणी करण्यात येत आहे. या वर्षी पुणे विद्यापीठाने पदब्युत्तर विभागांतील प्रवेश इंटरनेटद्वारे करण्यात आले. यासाठी विकसित केलेली पद्धती ही अत्यंत प्रभावी असून त्याचा अनेक विद्यार्थ्यांना फायदा झाला.

२) ट्रिपल कनेक्टिव्हिटी आणि पुणे विद्यापीठ नेटवर्क

सध्या पुणे विद्यापीठ परिसर आणि संलग्न महाविद्यालयांना ऑडिओ, व्हिज्युअल आणि डेटा या तीनही माध्यमांतून संबंध प्रस्थापित करण्यासाठी ट्रिपल कनेक्टिव्हिटी हा महत्वाकांक्षी प्रकल्प राबवित आहे. याद्वारे विद्यापीठाचे स्वतंत्र नेटवर्क तयार होणार असून सर्व संलग्न महाविद्यालये, मान्यताप्राप्त संस्था यांच्यामध्ये दलणवळण सुरु होईल. यामुळे आमूलाग्र बदल होणार असून परिणामी नवीन पायऱ्डा पाडण्यासाठी खालील सक्षम असे उपक्रम हाती घेणे शक्य होणार आहे:

३) शिक्षक प्रशिक्षण कार्यक्रम

प्रत्येक विषयातील गणमान्य अधिकारी व्यक्तींना चर्चासिंत्रासाठी निमंत्रित करून त्याचा लाभ विद्यापीठातील सर्व शिक्षकांना व्हर्च्युअल क्लासरूम(आभासी वर्ग)द्वारे चर्चात्मक पद्धतीने घेता येईल. यामुळे शिक्षकांचे ज्ञान अद्ययावत करण्यासाठी मोठी चालना मिळणार आहे.

४) अध्ययन व्यवस्थापनप्रणाली

यामुळे विद्यापीठाला वेबबेस अध्ययनाच्या क्षेत्रात मोठ्या प्रमाणात प्रवेश होणार असून सर्वदूर शिक्षण कार्यक्रमाचे रूपांतर इ—लर्निंग प्रक्रियेत करता येईल. याशिवाय विकसित उद्योगांच्या गरजा भागविणारे अभ्यासक्रम निर्माण करता येतील.

५) कार्यधारा व्यवस्थापन

यामुळे विद्यापीठाची कारभारावरील पकड वाढणार असून महाविद्यालये आणि मान्यताप्राप्त संस्था या दरम्यान होणारा संवाद आणि देवाण—घेवाण यांमध्ये पाच पटींनी सुधारणा होऊ शकेल.

६) ज्ञानपेढी आणि केंद्रीय माहिती भांडार

यामुळे केंद्रीय ज्ञान भांडाराची निर्मिती शक्य होईल व त्यामुळे कार्यक्षमतेमध्ये वाढ होईल.

७) विद्यार्थी सुविधा केंद्र

विद्यार्थ्यांना देण्याच्या सेवांचे सुसूत्रीकरण करणे शक्य होऊन त्यामुळे विद्यार्थी, कर्मचारी आणि शिक्षक यांमधील संवाद चांगल्या प्रकारे प्रस्थापित होऊ शकेल. हे एकत्रित इ—मेल प्रणालीने शक्य होईल. ऑन्लाईन प्रवेश, परीक्षा आणि निकाल जाहीर करण्याची प्रक्रिया अधिक चांगल्या रीतीने होण्यास चालना मिळेले.

ट्रिपल कनेक्टिव्हिटी प्रकल्प यापूर्वीच सुरु झाला असून त्याचा प्रसार टप्प्याटप्प्याने आगामी काळात होणार आहे.

९. वित्त व्यवस्थापन:

गेल्या दोन वर्षात कुलगुरुंनी आर्थिक विषयक समस्यांचे निर्मूलन करण्यासाठी पद्धतशीर प्रयत्न केले असून त्यामुळे विद्यापीठ आर्थिक भक्कम पायावर उभे आहे.

१) उत्कृष्टतेची क्षमता असलेले विद्यापीठ योजना :

विद्यापीठ अनुदान आयोगाने २००२ साली पुणे विद्यापीठाला 'उत्कृष्टतेची क्षमता असलेले विद्यापीठ' हा दर्जा प्रदान केला. निवडक पाच विद्यापीठांपैकी पुणे विद्यापीठाला हा मान प्राप्त झाला. या योजनेअंतर्गत मंजूर झालेल्या रु. ३० कोटी निधीपैकी प्रारंभी रु.२० कोटी विद्यापीठाला उपलब्ध झाले. या योजनेची अंमलबजावणी मात्र फारशी परिणामकारक व पारदर्शी नाही असे दिसले. एकूण पाच वर्षांसाठी प्राप्त झालेल्या रु.२० कोटी निधीपैकी गेल्या साडेचार वर्षात फक्त १० कोटी रुपये खर्ची पडले होते. कुलगुरुंनी विविध उपाययोजना राबवून हा निधी विद्यापीठाला कसा लाभदायी ठरेल याकडे लक्ष दिले व त्यासाठी खालील पावले उचलली :

- रु. २० कोटींच्या पहिल्या हफ्त्यातील खर्च न झालेल्या शिल्लक रकमेचा विनियोग करण्यासाठी विद्यापीठ अनुदान मंडळाकडे मुदतवाढ मिळविली.
- एकूण रु.३० कोटी निधीपैकी शिल्लक रु.१० कोटींचा निधी आगामी काळात प्राप्त होण्यासाठी विद्यापीठ अनुदान आयोगाला विनंती करण्यात आली. त्यानुसार विद्यापीठ अनुदान आयोगाच्या मूल्यमापन समितीने विद्यापीठाला भेट दिली आणि उर्वरित रक्कम उपलब्ध केली. या योजनेअंतर्गत पुढील टप्प्यात पुणे विद्यापीठाला जास्त निधी उपलब्ध होण्याचा मार्ग खुला झाला आहे.

२) अंदाजपत्रक (२००७-०८ आणि २००८-०९) :

विद्यापीठाच्या व्यवस्थापन परिषिद व अधिसभेपुढे विद्यापीठाच्या २००७-०८ व २००८-०९ आर्थिक वर्षाची अंदाजपत्रके सादर करण्यात आली व त्यांना रीतसर मान्यता मिळाली. या अंदाजपत्रकांचे गेल्या तीन वर्षातील काही ठळक मुद्दे खालीलप्रमाणे:

(रुपये कोटीमध्ये)

	२००६-२००७ (प्रत्यक्ष)	२००७-२००८ (सुधारित)	२००८-२००९ (तरतूद)
जमा रक्कम	१४२.०९	१५०.६३	१५५.२७
खर्च रक्कम	१०२.२९	१९९.९५	२८५.५७
तूट / आधिक्य	+४०.६७	-४९.३२	-१३०.३०

विद्यापीठाच्या निधीमध्ये जमेच्या बाजूला लक्षणीय वाढ झाल्याचे दिसून येते. ही वाढ मुख्यतः विद्यापीठाला मिळणाऱ्या विद्यापीठ अनुदान आयोग, केंद्र शासन, सी.एस.आय.आर. यांकडून मिळणाऱ्या अनुदानांमुळे झाली आहे. २००३-०४ ते २००५-०६ या तीन वर्षातील सरासरी वाढ १९ कोटी होती ती २००७-०८ साली रु.३४.४ कोटी एवढी झाली. याशिवाय संलग्न महाविद्यालयांनी परीक्षांसाठी घेतलेले शुल्क व उचल रकमा यांचा हिशेब पूर्ण करण्याचे पद्धतशीर प्रयत्न करण्यात आले. महाराष्ट्र शासनाकडे गेली १० वर्षे प्रलंबित असलेल्या वेतन अनुदानाचाही मुद्दा निकाली काढण्यात आला. संलग्न महाविद्यालयांकडून अंदाजे रु.१० कोटी येणे होते तर महाराष्ट्र शासनाकडून अंदाजे रु.२० कोटी अपेक्षित आहेत. महाविद्यालयांचे परीक्षा शुल्क वसुलीसंबंधी झालेले प्रयत्न निश्चितच उत्साहवर्धक आहेत. इतर वसुलींच्या बाबतीतही वेळेवेळी उपाययोजना करण्यात येत आहेत.

विद्यापीठाच्या खर्चाची बाजू पाहिल्यास गेल्या दोन वर्षात खर्चात मोठी वाढ झाली आहे. २००७-२००८ मध्ये झालेली मोठी वाढ ही मुख्यतः बांधकाम व पायाभूत सुविधा खर्चापोटी (रु.४० कोटी) आणि विद्यार्थी कल्याण योजना (रु.८ कोटी) या बाबींवर झालेली आहे. २००८-०९च्या अंदाजपत्रकातील तूट (रु.१३० कोटी) ही अभूतपूर्व असून त्याचे मुख्य कारण म्हणजे या साली बांधकाम व पायाभूत सुविधांसाठी केलेली तरतूद (रु.१०९ कोटी) हे आहे.

३) वार्षिक हिशेबपत्रके व लेखापरीक्षण :

विद्यापीठाची वार्षिक हिशेबपत्रके आणि त्यांचे लेखा परीक्षण हे बन्याच काळासाठी प्रलंबित होते. कुलगुरुंनी याकडे विशेष लक्ष देऊन त्यांनी पदभार घेतल्यापासून (ऑगस्ट २००६) २००३-०४ पर्यंतचे लेखापरीक्षण पूर्ण झाले

आहे. मात्र लेखापरीक्षण समितीचे अहवाल फक्त १९९६—९७ पर्यंतच स्वीकृत करण्यात आले आहेत. गेल्या दोन वर्षांत खालील गोष्टीची नोंद घेणे आवश्यक आहे.

- सन २००४—०५ आणि २००५—०६चे लेखापरीक्षण पूर्ण झाले आहे. २००६—०७चे लेखापरीक्षण पूर्ण होण्याच्या मार्गावर आहे. तसेच २००७—०८ साठी लेखापरीक्षकांची नेमणूक करण्यात आली आहे.
- १९९७—९८ ते २००१—०२ या पाच वर्षांतील लेखापरीक्षण समितीचे अहवाल अधिसभेने स्वीकृत केले आहेत. २००२—०३ व २००३—०४चे लेखापरीक्षण समितीचे अहवाल तयार झाले असून ते लवकरच या वर्षी अधिसभेपुढे ठेवण्यात येणार आहेत. पुढील वर्षाचे २००४—०५, २००५—०६ यांचे अहवाल तयार करण्यासंबंधी पावले उचलली जात आहेत.

वार्षिक हिशेब आणि लेखा परीक्षण यासंबंधीची प्रलंबित कामे गेल्या दोन वर्षांमध्ये मार्गी लागल्याचे दिसून येते.

१०. सामाजिक सहभाग:

१) शेतकऱ्यांच्या आत्महत्यासंबंधीचा अहवाल :

विदर्भमध्ये शेतकऱ्यांनी केलेल्या आत्महत्यांच्या ज्वलंत प्रश्नाचा अभ्यास करण्यासाठी महाराष्ट्र शासनाने कुलगुरु डॉ. नंद्र जाधव यांच्या अध्यक्षतेखाली नोंद्वेंबर २००७ मध्ये एक—सदस्य समिती नेमली. या समितीने आपला तपशीलवार अहवाल महाराष्ट्र शासनाकडे सादर केला आहे.

२) व्याख्याने व सामाजिक कार्यक्रम :

गेल्या दोन वर्षात मा. कुलगुरु यांनी विविध सामाजिक उपक्रम, कार्यक्रमांमध्ये सहभाग घेतला. तसेच अनेक सृजनात्मक व्याख्याने दिली आणि शैक्षणिक अर्थविषयक व सामाजिक विषयांवरील चर्चासत्रांमध्ये सहभाग घेतला. मा. कुलगुरु यांना या काळात विविध पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले. त्याचा तपशील पुढीलप्रमाणे:

(अ) सृजनात्मक व्याख्याने

- एलिफ्स्टन महाविद्यालय, मुंबई तर्फे आयोजित डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर सृजनात्मक व्याख्यान (२९ एप्रिल, २००८)
- ‘ग्लोबल वॉर्मिंग’ या विषयावर आघारकर रिसर्च इन्स्टिट्यूट, पुणे यांच्यातर्फे आयोजित प्रा. एस. पी. आघारकर सृजनात्मक व्याख्यान (१८ नोंद्वेंबर, २००७)
- ‘मी कसा घडलो’ या विषयावर कै. सौ. काकू आणि नाना क्षीरसागर सृजनात्मक व्याख्यान बीड येथे (८ ऑक्टोबर, २००७)
- ‘जागतिक संदर्भातील श्रमाचे महत्त्व’ या विषयावर महाराष्ट्र लेबर इन्स्टिट्यूट, मुंबई यांच्यातर्फे गुलझारीलाल नंदा सृजनात्मक व्याख्यान (एप्रिल २००७)
- ‘भारताच्या आर्थिक विकासात उच्च शिक्षणाचे स्थान’ या विषयावर इंदिरा गांधी राष्ट्रीय मुक्त विद्यापीठाच्या पदवीप्रदान समारंभाप्रसंगी व्याख्यान (मार्च २००७)
- ‘जागतिकीकरण आणि उच्च शिक्षणामधील भारतातील आव्हाने’ या विषयावर मुंबई येथे प्राचार्य सी. बी. जोशी सृजनात्मक व्याख्यान (२००७)
- ‘भारतातील आर्थिक व सामाजिक बदल’ या विषयावर इन्स्टिट्यूट फॉर सोशल इकॉनॉमिक चेंज, बंगलोर येथे व्ही.के.आर.व्ही. राव सृजनात्मक व्याख्यान (२००६)
- ‘दलित व आदिवासीचे सबलीकरण आणि भारताचे उच्च शिक्षण क्षेत्र’ या विषयावर आय.आय.एम. कोझीकोडे तर्फे आयोजित पहिले के. आर. नारायणन् सृजनात्मक व्याख्यान (डिसेंबर २००६)

- ‘जागतिकीकरण, भारत व महाराष्ट्र’ या विषयावर यशवंतराव चव्हाण स्मृतिव्याख्यान — आयोजक इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ पब्लिक अँड मिनिस्ट्रेशन, मुंबई (२३ नोव्हेंबर, २००६)

(ब) विशेष व्याख्याने

- इन्क्रास्ट्रक्चर डेव्हलपमेंट फायनान्स कॉर्पोरेशन (आय.डी.एफ.सी.) तर्फे आयोजित व्याख्यान.
- ‘आर्थिक धोरणाच्या आखणीमधील रिझर्व्ह बँकेची भूमिका’ या विषयावर रिझर्व्ह बँक, पुणेतर्फे व्याख्यान.
- ‘भारतामध्ये तसेच अमेरिका येथे उच्च शिक्षणाच्या संधी’ या विषयावर दुर्बर्इ येथे व्याख्यान (२० जून, २००८)
- नागपूर विद्यापीठ येथे व्याख्यान (जून २००८)
- रोटरी डिस्ट्रिक्ट असेम्ब्ली, नाशिक येथे व्याख्यान (१ जून, २००८)
- भारत इतिहास संशोधन मंडळ, पुणे (मे २००८)
- राजीव गांधी कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग रिसर्च अँण्ड टेक्नॉलॉजी, चंद्रपूर येथे व्याख्यान (१५ मे, २००८)
- वसंत व्याख्यानमाला, पुणे तर्फे आयोजित ‘भारतीय अर्थव्यवस्था आणि शेतीचे भवितव्य’ या विषयावर व्याख्यान (१३ मे, २००८)
- ‘रिफॉर्मिंग युनिव्हर्सिटी सेक्टर इन् इंडिया’ या विषयावर व्हिएन्ना येथे स्वीडिश एजन्सीतर्फे व्याख्यान (५ मे, २००८)
- एन.डी.टी.झी. वाहिनीवर ‘वुई द पीपल’ या सदराअंतर्गत मुख्य वक्ता म्हणून ओ.बी.सी. कोटा या चर्चासत्रात सहभाग (१३ एप्रिल, २००८)
- नूतन इंपिलश स्कूलतर्फे आयोजित ‘उदारीकरण आणि जागतिकीकरणाच्या संदर्भात शिक्षणाचे स्थान’ या विषयावर व्याख्यान (२४ फेब्रुवारी, २००८)
- नॅशनल बुमेन ऑर्गनायझेशन, पुणे यांच्यातर्फे आयोजित व्याख्यान (३० जानेवारी, २००८)
- एन.आय.पी.एम., वेस्टर्न रिजनल कॉन्फरन्स येथे व्याख्यान (३० जानेवारी, २००८)
- ‘इंडियन इकॉनॉमिक सीन’, आर्मी वॉर कॉलेज, म्हाओ (१ जानेवारी, २००८)
- ‘समकालीन बदलते वास्तव आणि नवी अर्थव्यवस्था’ या विषयावर व्याख्यान — आयोजक — महात्मा फुले अध्यासन, पुणे विद्यापीठ (९ डिसेंबर, २००७)
- वीरमाता जिजाबाई टेक्नॉलॉजिकल इन्स्टिट्यूट, माटुंगा, मुंबई यांच्यातर्फे आयोजित ‘उच्च शिक्षणातील सामाजिक आव्हाने’ या विषयावर व्याख्यान.
- रोटरी इन्स्टिट्यूट २००७ गोवा यांच्यातर्फे आयोजित व्याख्यान (८ डिसेंबर, २००७)
- श्री सिद्धिविनायक गणपती कॅन्सर हॉस्पिटल, सांगली तर्फे १०व्या वर्धपनदिनानिमित्त आयोजित व्याख्यान (ऑक्टोबर २००७)
- ‘भारतीय शिक्षणव्यवस्थेची पुनर्रचना, आव्हाने आणि संधी’ या विषयावर व्याख्यान — आयोजक — बी.आय.टी.एस.ए.ए., दिल्ली चॅप्टर, गोल्डन ज्युबिली सेलिब्रेशन (२९ सप्टेंबर, २००७)
- ‘स्किल अॅक्विजिशन एज्युकेशन : रिस्पॉडिंग टू सोशिओ-इकॉनॉमिक नीड्स’, इंडिया कॉलिंग कॉन्फरन्स, दक्षिण आफ्रिका (जुलै २००७)
- ‘हे विश्वचि माझे घर : सेतू बांधा रे’ या चर्चासत्रात बृहन्महाराष्ट्र मंडळ १३वे द्विवार्षिक अधिवेशन — सिएटल, अमेरिका (जून २००७)

- ‘पोझिशनिंग मुंबई अँज द रिजनल फायनान्स हब’, महाराष्ट्र इन्हेस्टमेंट फोरम, न्यू यॉर्क (२५ जून, २००७)
- ‘इंटरनॅशनलायझेशन ऑफ हायर एज्युकेशन : इंडियन सीरीजो’, दक्षिण कोरिया (२००७)
- ‘इक्विटेबल एज्युकेशन फॉर इक्विटेबल सोसायटी’, स्पेशल लेक्चर नॅशनल लीनिंग कॉन्फरन्स, एन.आय.एम.एच. ए.एन.एस., बंगलोर (२००७)
- ‘वुमेन इन् द थर्ड मिलेनियम – विंडस ऑफ चेंज’, कीनोट ऑडेस – ऑल इंडिया कॉन्फरन्स ऑर्गनाइज्ड बाय इंडियन फेडरेशन ऑफ युनिव्हर्सिटी वुमेन्स असोसिएशन (१६ मार्च, २००७)
- ‘इंटरफेस बिटवीन इन्स्ट्रूमेंट्स ऑफ हायर एज्युकेशन ऑफ आय.टी.-बी.टी. इंडस्ट्री’, ऑट कॉन्फरन्स ऑन् ‘आय.टी.-बी.टी.: इमर्जिंग ऑपॉर्चुनिटीज ऑफ चॉलेंजेस’ ऑट पुणे व्यासपीठ (ऑक्टोबर २००६).

(क) पुरस्कार – सन्मान

२००६–२००८ या काळात मा. कुलगुरु यांना मिळालेले प्रतिष्ठाप्राप्त पुरस्कार

- न्यायमूर्ती महादेव गोविंद रानडे पुरस्कार – राष्ट्रीय सामाजिक परिषद (१ सप्टेंबर, २००८)
- यशवंतराव चव्हाण पुरस्कार – अहमदनगर जिल्हा सहकारी बँक (२००८)
- सामाजिक कृतज्ञता पुरस्कार – जनसेवा व्यक्तिविकास प्रतिष्ठान, पुणे (२००८)
- महात्मा फुले पुरस्कार – महात्मा फुले मंडळ, पुणे (२००८)
- भारतज्योती पुरस्कार – इंडिया इंटरनॅशनल सोसायटी (२००७)
- श्रीमंत मालोजीराजे समृती पुरस्कार, फलटण (२००७)
- कृतज्ञता गौरव पुरस्कार – प्रीतिसंगम ज्ञानप्रबोधिनी संस्था, कराड (२००७)
- सामाजिक न्याय पुरस्कार – न्यायमूर्ती रामशास्त्री प्रभुणे प्रतिष्ठान (२००७)
- स्वामी विवेकानंद राष्ट्रीय पुरस्कार – रामकृष्ण विवेकानंद इंटरनॅशनल फौंडेशन (२००७)
- व्यावसायिक गुणवत्ता पुरस्कार – रोटरी क्लब (२००७)
- नेताजी सुभाषचंद्र बोस साहित्यगौरव पुरस्कार – जयहिंद फौंडेशन, सातारा (२००७).